

Nurcan Cankaya Gökbayrak

<https://orcid.org/0000-0001-5980-0377>

Master's student, Uşak University, Institute of Graduate Studies, Department of History, Türkiye, nurcancankaya@gmail.com

Filiz Çolak

<https://orcid.org/0000-0001-5526-2356>

Professor, Uşak University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Türkiye, filiz.colak@usak.edu.tr

Atf Künyesi | Citation Info

Gökbayrak, N. C. & Çolak, F. (2024). Yassıada'da Bir Gazeteci: Mithat Perin (13 Mart 1917-1 Ocak 2001). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (6), 4155-4175.

Yassıada'da Bir Gazeteci: Mithat Perin (13 Mart 1917-1 Ocak 2001)*

Öz

Modern gazeteciliğin temelleri oluşurken Türk basınında adından söz ettiren isimlerden birisi de Mithat Perin'dir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden dört çocuklu bir ailenin en küçüğü olan Perin, Galatasaray Lisesi'nde eğitim gördükten sonra, kazandığı devlet bursuyla Belçika'da yükseköğrenime gitmiştir. Bursunun kesilmesiyle eğitimine ara veren Mithat Perin, Türkiye'ye dönmüştür. Gazetecilik kariyeri Vatan'da başlamış, Tasvir-i Efkar, Son Saat, Demokrat İzmir, Yeni İstanbul gazeteleriyle devam etmiştir. 1951 yılında İstanbul Ekspres Gazetesi'ni kurmuştur. Mithat Perin, basın mensubu olarak ülkenin politik gelişmelerini yakından takip etmiştir. Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte partide etkin görevler almış ve 1957'de İstanbul milletvekili seçilmiştir. 27 Mayıs 1960'a kadar Mecliste çalışmalarını sürdüren Perin, 1 Haziran'da tutuklanarak Yassıada'ya götürülmüştür. Yassıada yargulamaları sonucu beş yıl ağır hapis cezası almıştır. Tutukluluk sürecini Kayseri ve İstanbul Toptaşı Cezaevlerinde tamamladıktan sonra 1962 yılında çıkan aftan yararlanarak özgürlüğüne kavuşmuştur.

* Bu çalışma, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı'nda hazırlanan "Gazetecilikten Siyasete Uzanan Bir Yaşam Öyküsü: Mithat Perin (1917-2001)" adlı Yüksek Lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

Bu çalışmada, Cumhuriyet tarihinin bir dönemine damgasını vuran Demokrat Parti'nin milletvekillerinden biri olarak gazeteci Mithat Perin'in Yassıada'daki günleri, Yüksek Adalet Divanı'nda yargılandığı davalar ve bunlara karşı savunması incelenmiştir. Çalışmada, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'ndeki Mithat Perin dosyası, dönemin basını, araştırma ve hatırat eserleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mithat Perin, Demokrat Parti, Yassıada, Gazeteci, Milletvekili

A Journalist on Yassıada: Mithat Perin (13 March 1917-1 January 2001)

Abstract

Mithat Perin was one of the names that made a name for himself in the Turkish press while the foundations of modern journalism were being formed. The youngest of a family of four children who had immigrated to Turkey from Bulgaria, Perin was educated at Galatasaray High School and then went to study in Belgium with a state scholarship. When his scholarship was cancelled, Mithat Perin interrupted his education and returned to Turkey. His career as a journalist began at Vatan and continued with the newspapers Tasvir-i Efkar, Son Saat, Demokrat İzmir, Yeni İstanbul. In 1951, he founded the Istanbul Ekspres Newspaper. As a member of the press, Mithat Perin closely followed the political developments of the country. With the establishment of the Democratic Party, he took active roles in the party and was elected as an Istanbul deputy in 1957. Until 27 May 1960, Perin continued his work in the Parliament, and on 1 June he was arrested and taken to Yassıada. As a result of the Yassıada trials, he was sentenced to five years of hard labour. After completing his detention period in Kayseri and Istanbul Toptaşı Prisons, he regained his freedom with the amnesty in 1962. In this study, journalist Mithat Perin's days in Yassıada as one of the deputies of the Democrat Party, which marked a period in the history of the Republic, the cases he was tried in the High Court of Justice and his defence against them are examined. The Mithat Perin file in the Presidential State Archive, the press of the period, research and memoirs were used in the study.

Keywords: Mithat Perin, Democrat Party, Yassıada, Journalist, Deputy

Giriş

Türkiye'de demokratikleşme adımları Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlamış, aşama aşama geliştirilmeye çalışılmıştır. I. Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmelerin sonucunda başlayan Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla tamamlanması sonucunda Mustafa Kemal Atatürk, modern bir toplum yaratabilmek için gerekli inkılapları gerçekleştirmek amacıyla bir parti kurulması gerekliliğine inanmıştır. I. Meclis'teki Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası'na dönüşmesiyle ilk parti kurulmuştur. Halk Fırkası, Cumhuriyet'in ilanından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası adını almıştır. Harf İnkılabı sonrasında, fırka kelimesi partiye dönüşerek Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) olmuştur (Uyar, 2011). Cumhuriyet sonrası dönemde, Atatürk'ün çok partili hayatı desteklemesiyle ilk adımlar

atılmıştır. 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın ve 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ile demokratikleşme adımları atılsa da dönemin koşullarının elverişsizliği nedeniyle her iki parti uzun ömürlü olmamıştır (Akıncı &Usta, 2015). İkinci Dünya Savaşı sonrası, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Demokrasi yolunda güçlü adımlar atılması, Türkiye'nin bu adımlara uyum sağlamasının yolunu açmıştır (Karpaz, 2010). CHP'de, parti içinde muhalif kadronun oluşmasında etkili olan Çiftçi Topraklandırma Kanun Tasarısı, Ocak 1945'te Meclis'te görüşülmüştür. Kanun tasarısı, uzun süren tartışmalara ve ret oyu veren milletvekillerine rağmen 11 Haziran 1945'te kabul edilmiştir. 1945 yılının Mayıs ayında, Çiftçi Topraklandırma Kanun Tasarısı Meclis'te görüşülürken bütçe görüşmeleri de yapılmıştır. Refik Koraltan, Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bütçeye hayır oyunu kullanan milletvekilleri arasında yer almışlardır (Karataş, 2022). Böylece 1945 bütçe görüşmeleri ve Çiftçi Topraklandırma Kanunu'na tepki olarak CHP'nin içinden çıkan muhalefet, Demokrat Parti'nin kurulmasında etkili olmuştur (Çolak, 2021a).

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945'te yapılan kutlamalardaki *“Savaş dönemindeki uygulanan tedbirleri artık azaltmamız lazım. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkenin siyasi ve düşünce hayatındaki kısıtlamalar azaltılıp demokratik açılımlar sürdürülecektir”* (Akıncı, 2021) açıklamasından kısa bir süre sonra sanayicilerden Nuri Demirağ, 6 Haziran 1945'te yeni bir siyasi parti kurmak için başvuru yapmıştır. 22 Eylül 1945'te partisinin kurulması onaylanmış ve böylece Milli Kalkınma Partisi Türkiye'de çok partili hayata geçişte kurulan ilk muhalefet partisi olmuştur (Tunaya, 1995). CHP içindeki muhalefeti belirginleştiren ve Demokrat Parti'nin kurulmasına etki eden bir diğer adım, “Dörtlü Takrir” olmuştur. 7 Haziran 1945'te bütçeye hayır oyu kullanan isimler, CHP meclis grubuna “Anayasaya uygun olarak çoğulcu demokratik sisteme geçilmesini öneren” bir önerge vermişlerdir. Meclis grubunun bu önergeyi reddetmesi üzerine A. Menderes ve F. Köprülü, Vatan gazetesinde partiyi eleştiren bir yazı kaleme almışlardır (Akıncı &Usta, Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi, 2016). CHP Parti Divanı, 21 Eylül 1945'te aldığı karar ile Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'yü partiden ihraç etmiştir. Bu karara tepki gösteren Refik Koraltan da, 27 Kasım 1945'te partiden ihraç edilmiştir. Ardından Celal Bayar 26 Eylül 1945'te milletvekilliğinden, 3 Aralık 1945'te CHP üyeliğinden ayrılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda 7 Ocak 1946'da Celal Bayar öncülüğünde Demokrat Parti (DP) resmen kurulmuştur (Çolak, 2021a). DP kurulduktan sonra kısa süre içerisinde ülkede teşkilatlanmış, halk arasında büyük ilgi görmüştür. Halkın DP'ye ilgisinden çekinen

hükümet, erken seçim kararı ile muhalefetin gelişmesi için gerekli zamanı tanımamıştır. Buna karşılık DP, hükümetin her adımını izlemiş ve muhalefetini güçlendirmiştir. 21 Temmuz 1946'da yapılan genel seçim erken bir tarihe alınmasına rağmen DP, 62 milletvekili ile Meclis'e girmeyi başarmıştır. Dört yıllık muhalefetin ardından 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimde DP'nin on yıllık iktidar dönemi başlamıştır (Eroğlu, 2013). Demokrat Parti, kurulduktan sonra basın ile yakın ilişki içinde olmuştur. Partide gazeteci olan üyeler bulunmaktadır. DP'nin kurulduğu dönemden başlayarak partiyi destekleyen Mithat Perin, 1957-1960 yılları arasında milletvekilliği yapan bir gazetecidir.

1. Özgeçmiş

Mithat Perin, 13 Mart 1917 yılında Bulgaristan Nevrekop'ta doğmuştur. Annesi Şükriye Hanım, babası Nevrekoplu Mehmet Celal Bey'dir. Mithat Bey, 1938 yılında Galatasaray Lisesi'nden mezun olmuş ve aynı yıl Son Posta Gazetesi'nde, meslek hayatına başlamıştır. Bu gazetenin Belçika muhabirliğini yaparken aynı zamanda Ecole Supérieur De Et D'Economic-Liege Üniversitesi'nde yüksek öğrenime başlamıştır (Arslan, 2014). 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Türkiye'ye geri dönmüştür. Mithat Perin, askerlik görevine Yalova'daki 47. Alay'da, emir subayı olarak başlamıştır. Çanakkale'de bulunan 57. Tümen'in evrak müdürlüğü görevine atanmıştır (Mithat Perin, 2024). Askerlik sonrasında, 1940 yılında Vatan Gazetesi'nde yazmaya başlamıştır. Vatan, En Son Havadis, Tasvir-i Efkâr, Son Saat gazetelerinde yazı işleri sekreterliği ve müdürlüğü yapmıştır (Mithat Perin, 2024). 1946 yılında Demokrat İzmir Gazetesi'nin kurulması için davet edilen Mithat Perin, bu gazetenin aynı zamanda yayın müdürlüğünü ve başyazarlık görevlerini yürütmüştür (Demirci & Dövençi, 2018). 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulmasıyla da siyasi kariyeri başlamıştır. 1947'de İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı yapmıştır.

Mithat Perin iki evlilik yapmıştır. İlk evliliğini, Şehdane Erkmen ile 1942 yılında; ikinci evliliğini, 1948 yılında Perizat Hanım ile yapmıştır. Bu evlilikten Selçuk ve Azade isiminde iki çocuk sahibi olmuştur (Mithat Perin, 2024). 1949 yılında Demokrat Parti İzmir İl Kongresi'nde Kongre Başkanlığı yapmıştır (Perin, 2011). 1950 yılında İstanbul'a dönen Mithat Perin, Yeni İstanbul Gazetesi'nin yazı işleri müdürlüğünü yürütmüştür. 1951'de İstanbul Ekspres Gazetesi'ni kurmuştur. 1952'de İstanbul Gazeteciler Cemiyeti İkinci Başkanlık görevinde bulunmuştur. 1954 yılında Demokrat Parti İstanbul Vilayet İdare Heyeti azalığında üç yıl görev almıştır. 1957 yılında yapılan seçimlerde Demokrat Parti İstanbul milletvekili olarak Meclis'e girmiştir (Mithat Perin'in XI. Dönem TBMM Hal Tercümesi, 2024). Mithat Perin, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile Yassıada'da Yüksek Adalet Divanı karşısında Anayasayı İhlal

Davası'ndan yargılanmıştır. Beş yıl hapis cezası alan Perin, Yassıada'dan sonra tutukluluk sürecini Kayseri Cezaevi ve İstanbul Toptaşı Cezaevi'nde geçirmiştir. Otuz ay hapis yattıktan sonra aftan yararlanarak tahliye edilmiştir (Arslan, 2014).

2. Mithat Perin'in Siyasete Girişi ve TBMM'deki Faaliyetleri

Mithat Perin, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra partiye üye olmuş ve siyasi kariyerine yön vermiştir. Partide etkin görevler alan Perin, 1951 yılında başladığı DP İstanbul Vilayet İdare Heyeti üyeliği görevini üç yıl süre ile sürdürmüştür. 1956'da İstanbul Belediye Meclisi Beyoğlu ilçesi üyeliğine seçilmiştir (Mithat Perin'in XI. Dönem TBMM Hal Tercümesi, 2024). Milletvekili olarak siyasette katılması, 1957 seçimiyle başlamıştır. Mithat Perin, 27 Ekim 1957'de yapılan genel seçimlerde DP İstanbul listesinden (İstanbul Ekspres, 27.10.1957) 315.688 oyla XI. Dönem milletvekili olarak TBMM'de yer almıştır (İstanbul Ekspres, 28.10. 1957). Mazbatasını 30 Ekim 1957'de onaylanmış, 1 Kasım 1957 tarihinde Meclis'teki görevine başlamıştır (Mithat Perin'in XI. Dönem TBMM Hal Tercümesi, 2024). 27 Mayıs 1960'a kadar milletvekilli olarak görev yaptığı süre içerisinde Hariciye Encümenliği ile Basın, Yayın ve Turizm Encümenliği görevlerinde bulunmuştur (Arslan, 2014). XI. Dönem TBMM'de Mithat Perin'in bazı suç ve cezaların affı hakkında bir kanun teklifi, bu teklifin geri alındığına dair bir tavrı ve Meclis Genel Kurulu'nda farklı konuları içeren yedi konuşması bulunmaktadır.

Mithat Perin'in XI. Dönem İstanbul Milletvekili olarak TBMM'deki ilk faaliyeti 5 Şubat 1958'de Adliye Encümeni'ne "*Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun Teklifi*"ni vermek olmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958). Mithat Perin'in yapmış olduğu kanun teklifi 24 Mart 1958 tarihli oturumda reddedilmiştir. Aynı tarihte reddedilen kanun teklifine dair vermiş olduğu tavrı ile kanun teklifini geri çekmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958). Perin'in bu konuda İstanbul Ekspres Gazetesi'ne verdiği röportajda; "*...Hatırlayacağınız gibi 1957 seçimlerinin akabinde ben bir umumi af kanununu Meclise tevdi etmişim. Demokrat Parti Meclis grubunda müzakere edilip bu teklifin reddi hususunda prensip kararı alınınca parti disiplini noktasından af kanunu teklifimi geri almıştım*" (İstanbul Ekspres, 31.12.1958) yorumunu yapmıştır.

M. Perin, Meclisin 23 Şubat 1958 tarihindeki oturumunda "*1958 Yılı Bütçe Görüşmeleri*" hakkında söz almıştır. Görüşmelere esas olan konu; TBMM'nin diğer ülkelere yapılacak ziyaret, tören ve dostluk temaslarına katılan temsilcilere ödenen harcırahların kaldırılması yönündedir. Meseleyi devletlerarası politika açısından ele alan Perin kürsüde şu konuşmayı yapmıştır:

“Hükümetimizin itimat ettiğimiz siyasi politikasını devam ettirmesi bakımından elbette oraya bir heyetin gitmesinin lüzumu vardır. Onun için bu zihniyeti terk ederek daveti kabul etmek gerekir. Bu bakımdan ben gerek Ferid Melen, gerekse muvafık arkadaşımızın bu teklifi yapmalarını sadece usul bakımından hasıl edeceği arızanın devletlerarası münasebetlerde manalandırılabilir bir hadise çıkmasına sebep teşkil edecek mahiyette bir hareketi Meclis’in tasvip etmeyeceğine kaniyim. ... Meclis, evvelce almış olduğu bir kararın zıddına bir karar almış olur. Gideceği belli, seçimi yapılmış bir heyetin tahsisatını koymamak siyasi bir mevzu sebebiyet verecek bir hadisedir. Bunu başka türlü anlamaya imkân yoktur” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958, s. 417).

25 Şubat 1958 tarihli Meclis oturumunda *“Hariciye Vekaleti Bütçe Görüşmeleri”* yapılmıştır. Görüşmeler sırasında Türkiye’nin Sovyet Rusya ile olan ilişkileri ve Orta Doğu’da güvenlik önlemleri kapsamında Türkiye’nin de taraf olduğu Bağdat Paketi gündeme konu olmuştur. Muhalefetin sert eleştirilerine karşılık Mithat Perin, görüşmeler esnasında partisinin dış politikadaki duruşunu savunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958).

Maliye Vekâlet’inin bütçe görüşmeleri için 26 Şubat 1958 tarihli oturumunda derneklere, cemiyetlere ve belediyelere ayrılacak ödemeler görüşülmüştür. İstanbul Belediyesi için Maliye Vekaleti Bütçe Encümeni 20.000.000 Türk Lirası ayırmıştır. İstanbul Milletvekili Mithat Perin, İstanbul için bu miktarın arttırılmasını savunmuştur:

“...İstanbul sadece İstanbullulara ait bir İstanbul vilayeti olmayıp hepimizindir. İstanbul memleketin muhtelif yerlerinden muayyen ihtiyaçlarımızı görmek yahut tahsilimizi yapmak veyahut da turist olarak gezmek için gideceğimiz beldedir. ...Asırlardan beri ihmal edilmiş bulunan İstanbul şehrinin imarını bir tezyinat olarak vasıflandırmaya imkân yoktur. Bugün İstanbul’a Devlet eliyle olsun, belediye veya vilayet eliyle olsun veya diğer kaynaklardan yapılmakta olan masraflar bir tezyinat, diye ortaya konulamaz. Bunlar bir investismandır. Ve bir investisman olarak kabul edilmesi lazımdır. Binaenaleyh, Bütçe Encümeninin kabul ettiği 20 milyon yerine Hükümetin teklif ettiği 25 milyonun ikame edilmesini arz ve teklif ederim. Bunun için bir de takrir takdim ediyorum, kabulünü rica ederim” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958, s. 687-688; İstanbul Ekspres 27 Şubat 1958).

Aynı gün Meclis oturumunda Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü bütçelerinin kabulü yönünde oy kullanmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958). Bütçe görüşmelerinde yer alan kurumlardan biri olan Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı için Maarif Vekâleti’nin bütçesinden 10

bin lira ayrılması yönünde Mithat Perin'in de aralarında bulunduğu DP Milletvekilleri, Meclis'e takrir vermişlerdir.

DP Milletvekillerinden oluşan bir grup, 26 Şubat 1958 günü bir konuda daha takrir vermişlerdir. Mithat Perin'in de desteklediği bu takrir, toplumdaki “zekâ geriliği” olan çocukların topluma kazandırılabilmesi, anne ve babalarına destek sağlanabilmesi için bir kurum oluşturmak adına bütçenin arttırılmasına yöneliktir. Ancak bu istek, Bütçe Encümeni tarafından bütçenin arttırılmasına imkân olmaması gerekçesiyle reddedilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958). Mesleği gazetecilik olan bir milletvekili olarak Mithat Perin, basın hürriyeti adına Meclis'te önemli çalışmaların yürütülmesinde etkili olmuştur. Bu konuda 27 Şubat 1958'de yapılan oturumda “*Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün Bakanlığa Dönüşmesi*” hususu görüşülmüştür. Yeni kurulan bu bakanlıkla ilgili iş ve işlemlerin hazineye mali yük getirmesi muhalefet tarafından eleştirilmiştir. DP'nin muhalif olduğu dönemde yeni bakanlıklar kurulması sert eleştirilere uğrarken tasarruf yapılması gereken bir dönemde kurulan bakanlık, CHP tarafından eleştirilmiştir. Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı'nın kurulmasıyla haberleşme araçlarının hükümetin tekeline alınacağına dair muhalif görüşler ileri sürülmüştür. Mithat Perin bu sözlere karşılık DP Grubu adına basın özgürlüğü, gazetelerin sahip olduğu şartlar ve tirajlar hakkında açıklamalar yapmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1958). 1959 yılı Şubat ayında “*Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi*” görüşülmüştür. Görüşmelerde iskân işlerine ayrılan masraflar mevzubahis olduğunda milletvekilleri, hem yurt içindeki vatandaşların sorunları hem de yurtdışından gelen göçmenlerin durumu hakkında fikir beyan etmişlerdir. Mithat Perin de bu görüşmelerde göçmenlerin yaşadıkları sıkıntılar ile vatandaşların uğradığı mağduriyetlere açıklık getirmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1959). 1960 yılı Maliye Vekaleti Bütçe Görüşmelerinde, İstanbul Belediyesi'ne yardım için 100.000.000 lira olarak belirlenen bütçeye muhalif tutum sergileyen milletvekillerine karşılık İstanbul hakkındaki önceki görüşlerini istikrarlı bir şekilde savunmuştur.

3. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi ve Yassıda'ya Geliş

Demokrat Parti iktidarının başladığı 14 Mayıs 1950 tarihinden itibaren on yıllık iktidar dönemi, 27 Mayıs 1960 günü ordunun yönetimi ele geçirmesi ile son bulmuştur (Milliyet, 28 Mayıs 1960). DP iktidarındaki cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, milletvekilleri ve parti üyeleri askerler tarafından tutuklanmıştır. Ankara'da tutuklanan Demokrat Parti üyeleri Harp Okulu'na, İstanbul'da tutuklananlar ise Davutpaşa Kışlası'na götürülmüştür (Perin, 2011).

Darbe yapıldıktan sonraki gün 28 Mayıs 1960'ta Milli Birlik Komitesi üyeleri, basın toplantısı düzenlemişlerdir. Toplantıda ihtilale götüren süreç ve ihtilalin gerçekleşmesi

hakkında bilgi verilmiştir (Milliyet, 29 Mayıs 1960). Toplantıya gazete sahipleri ve yazı işleri müdürlerinin katılımı beklenmiştir. Orduevi’nde yapılacak olan bu toplantıya gitmeden önce Mithat Perin içinde bulunduğu durumu şu sözlerle anlatmaktadır:

“Garip bir durum karşısındaydım. Bir yandan gazeteci idim, diğer yandan da Demokrat Parti’nin bir milletvekili. Beni, birinci sıfatım için davet ediyorlardı. Fakat ikinci sıfatım için herhalde methiye yapmayacaklardı. O sırada telefon çaldı. Hergün Gazetesi’nin sahibi Faruk Gürtunca’nun durumu da benimki gibiydi. O da Demokrat Partili bir milletvekili bulunuyordu. Telefon onun tarafından ediliyordu. “Mithat yahu” dedi, “toplantıya gidecek miyiz?” Gitsek bir türlü, gitmesek bir türlü... Kendimi toparlamış ve “Hoca” demiştim, “mutlaka gidelim. Biz, her şeyden önce gazeteciyiz... Ayrıca her şeyimize itina edelim...” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 64).

Toplantıda Cumhuriyet Gazetesi muhabirlerinden Vural Vahit Suiçmez, toplantıyı düzenleyen Orhan Kabibay, Ahmet Yıldız, Mehmet Özgüneş, Orhan Erkanlı’ya soru sormuştur: *“Düşük iktidara kalemiyle hizmet etmiş olanlar tevkif edilmeyecekler mi? Haklarında bir işlem yapılmayacak mı? Orhan Kabibay’ın bu soruya cevabı; 27 Mayıs İhtilalinin bütün canlı hedefleri ele geçirilmiştir. Başka tevkifler yapılmayacaktır. Suçları olanlar varsa bunlar adalete tevdi edilecek... Mer’i kanunlara göre muamele görecektir” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 66).*

Basın toplantısından birkaç gün sonra 1 Haziran 1960’da Mithat Perin tutuklanmıştır (Yüksek Adalet Divanı Kararları, 2007). Perin’in tutuklanması, gazetesi olan İstanbul Ekspres’in yazıhanesinde gerçekleşmiştir. Perin, o gün özellikle yazıhanesine gitmesini anılarında şu sözlerle anlatmaktadır: *“... İstanbul milletvekili bulunmam sebebiyle tutuklanacağımı biliyordum. Bunun o gün olacağını hissetmiş, bundan dolayı evden büroya gelmişim. Çocuklarımla önünde böyle bir olayın cereyan etmesini istememişim. Körpe hafızalarında kalacak kötü hatırlar ileride ters tepkilere yol açabilirdi. Bense zaten kendimi buna hazırlamıştım” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 36).*

Mithat Perin, tutuklandıktan sonra 2 Haziran’da Davutpaşa Kışlası’nda gözaltına alınmış (Erer, 1965), oradan da Yeşilyurt iskelesinden Yassıada’ya götürülmüştür. 472 gün kaldığı dördüncü koğuşa, 44 sanık ile birlikte yerleştirilmiştir (Perin, Yassıada Faciası, 1990). Perin’in birlikte kaldığı koğuş arkadaşları arasında Nihat İğriboz, Mustafa Bozoklar, Selahattin Akçiçek, Sebati Acun, Muzaffer Balaban, Fazlı Arınç, Behçet Uz, Nevres Gökçe yer almaktadır (Perin, Yassıada Faciası, 1990).

4. Yassıada'da Yaşam

Yassıada, Demokrat Partililer için ızdıraplı yeni bir hayatın başlangıcı olmuştur. Yassıada, DP döneminde, 1952 yılından itibaren Deniz Kuvvetlerinin tesisi olarak yapılandırılmıştır. Adada binalar, gazinolar ve spor salonu olarak kullanılan yapılar bulunmaktadır. Adanın tek girişli ve yüksek duvarlara sahip olan fiziki özellikleri, hapishane olarak kullanımına uygun hale gelmesine neden olmuştur. Tutuklular için bu adadan kaçmak mümkün görülmemektedir (Gülen, 2005). Milli Birlik Komitesi Başkanı Cemal Gürsel, tanıdığı ve güvendiği Albay Tarık Güryay'ı Ada Komutanlığı'na getirmiştir. Tarık Güryay anılarında Cemal Gürsel'in görevi kendisine verirken devlet başkanı gibi hareket edebilecek yetkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Her konuda kendisine istediği zamanda ulaşabilecek ayrıcalığı tanımıştır (Güryay, 1971). İhtilalden sonra tutuklular adaya getirilmeye başlanmıştır. Davutpaşa Kışlası'ndan ayrılıp Yeşilyurt İskeleye'ne getirilen tutuklular, refakat eden askerler tarafından hırpalanmışlar, hakarete uğramışlardır. Mithat Perin, iskelede bota bindirilme esnasında yaşadıklarını anılarında dile getirmektedir:

“İhtilalle tanıştıyorduk!.. Yeşilyurt iskelesinin ucuna geldiğim zaman Muhlis Erdener'e yetişmiştim. Onun yine yolunu kesmişler ve üzerine çullanmışlardı da ondan. Farkımda bile olmamışlardı. Bense hissizleşmiştim. Adeta kendimi unutmuş gözümün önünde cereyan eden faciayı seyrediyordum. (...) Muhlis Erdener'i iskeleye yanaşık olan ikinci bota, koltuklarının altına giren iki kişi adeta sürüklercesine götürdüler. Yürüyecek hali kalmamıştı. Ben nispeten daha az hırpalanmıştım. Tam o sırada böğrümde bir tabanca namlusu hissettim. “Sen kimsin?” diye sordu tabanca sahibi. “İstanbul Milletvekili Mithat Perin” dedim ve yürümeye devam ettim. Sağ kalçamla kuyruk sokumum arasına öyle bir tekme yapıştırıldı ki dengemi zor koruyabildim. ‘Seni besleme seni!..’ diyordu tekme sahibi” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 40-41).

Yeşilyurt iskelesinden bota bindirilirken “26 davar teslim ediyoruz, bunları Yassıada'da iyi gütsünler!” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 42) denilen tutuklular, adaya ulaşmış ve sırayla karaya çıkmışlardır. Tutuklular adaya getirildiklerinde de sert muamele görmeye devam etmişlerdir. Koğuşlara yerleştirilmeye başlandıktan sonra dördüncü koğuşa gelen Mithat Perin, kalacağı yeri şu sözlerle tanımlamaktadır:

“Çevreme bakındım. Burası 14-15 metre uzunluğunda 5,5-6 metre genişliğinde bir koğuştu. Karşılıklı ranzalar deniz subay ve astsubayları için hazırlanmıştı. Duvar diplerinde karşılıklı dolapları bulunan, geniş pencereleri ve yüksek tavanı olan bir yerdirdi burası. (...) 44

kişinin kalacağı bu koğuştta 3 musluk, 3 de tuvalet vardı. Aralıktan başka bir odaya açılıyor, diğer camlı bir kapı ile de dışarı çıkılıyordu.” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 55).

İhtilalden önce belirli bir hayat standardında yaşayan Demokrat Partililer, adada bilmedikleri bir hayatı öğrenmek zorunda kalmışlardır. Eşyalarını koyacak yer bulamazken temizlenme ihtiyaçlarını oldukça sınırlı koşullar altında gerçekleştirmişlerdir. Bu durum tüm tutuklular için zorken, kadınlar için daha da zor bir hal almıştır. Hilal Ülman, Yassıada’da yaşadıklarını aktarırken bir askerin kapıda nöbet tuttuğu sırada hem çamaşırlarını yıkamak hem de kendi yıkanmak zorunda olduğunu dile getirmiştir (Ülman, 2013). Adadaki yemeklerle ilgili sorunların yaşandığından bahseden Hilal Ülman, koğuşt arkadaşlarıyla birlikte yeni çözümler üretmişlerdir. *“Aslında hiçbirimiz boğazımıza düşkün değildik. Ama doğal olarak bulunamayan şeylere hasret çekmemiz adeta normaldi. Bir müddet sonra bazı buluşlar sayesinde yeni bir yemek faslı ortaya çıktı. Erkek arkadaşlar konserve kutularından çivi ile delerek bir nevi ocak imal ettiler. Bizler büyükçe bir konserve kutusunu tencere gibi kullanarak yeni buluşumuzla hayli değişik şeyler yapmaya başladık. Bir parça pamuğu sıkıştırarak ocağa koyuyor, üstüne kolonya dökerek ateşliyorduk. (...) Havalandırmaya her çıkışta elimizde torbalarla dışarıya çıkıyor, bahçeden yenebilir otlar topluyorduk” (Ülman, 2013, s. 33-34).*

Yassıada mahkûmları için aileleriyle görüşecekleri günler, telaşla beklenmektedir. Tutuklamalardan sekiz ay sonra ilk görüşmeler yapılmış, aileler ve tutuklular için hızlı akıp giden bu süreç beklemeye değer anıları içermiştir (Ağaoğlu,1971). Tutuklu durumdaki Demokrat Partililer, bilinmez bir sürecin içindediler. Dış dünyadan haber almak için kısıtlı imkanlara sahiptirler. Adadaki ilk günlerinde gazete okumalarına imkân verilen mahkumlar için 4 Haziran 1960 itibariyle gazeteler yasaklanmıştır. Her koğuştta dinlenilmesine izin verilen radyolar Ada Komutanı tarafından toplatılmıştır. Yassıada duruşmaları başlayana kadar haberleşme imkanları sınırlandırılmıştır. Adadaki yönetim de bu tedbirlerle birlikte sıkı bir disipline girmiştir (Perin, Yassıada Faciası, 1990).

5. Yüksek Adalet Divanı ve Duruşmalar

27 Mayıs günü ihtilal yapılmış, liderlik koltuğuna Cemal Gürsel oturmuştur (Atabay, 2015, s. 179). 28 Mayıs’ta hükümet kurulmuştur (Cumhuriyet, 28 Mayıs 1960). 30 Mayıs 1960 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanan 27 numaralı tebliğ ile Hükümet, resmi olarak göreve başlamıştır (T.C. Resmi Gazete, 30.05.1960). Milli Birlik Komitesi, 12 Haziran 1960’da 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanunu kabul etmiştir (Atabay, 2015). 14 Haziran 1960’da Resmî Gazete’de yayınlanan bu kanunda, Cumhurbaşkanı ve Demokrat Parti

yetkililerinin yargılanması için hukuki bir zemin oluşturulmuştur. Kanunda yargılama amacıyla; “*Sakit Reiscumhur ile Başvekil ve Vekilleri ve eski iktidar mebuslarını ve bunların suçlarına iştirak edenlerin yargılamak üzere bir ‘Yüksek Adalet Divanı’ kurulur.*” maddesi yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, 14.06.1960). 18 Haziran 1960’da Resmî Gazete’de “*Yüksek Adalet Divanı’nın Muhakeme Usulüne Ait Geçici Kanun*” yayınlanmıştır. Buna göre Yüksek Adalet Divanı’nın çalışma şekli ve yargılama esasları belirlenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 18.06.1960). Yüksek Adalet Divanı 9 Hâkim, 11 Savcı’dan oluşmaktadır. Mahkeme Başkanı olarak Salim Başol görevlendirilirken, Başsavcı olarak Altay Ömer Egesel atanmıştır (Çolak, 2021b). Yüksek Adalet Divanı üyeleri belirlendikten sonra mahkemelerin yapılacağı yer, MBK tarafından Yassıada olarak açıklanmıştır (Vatan, 20.07.1960). Yassıada’da duruşmalar, 14 Ekim 1960’da başlamıştır (Ulus, 14 Ekim 1960). İstanbul Milletvekili Mithat Perin, Yassıada Duruşmalarında “Anayasayı İhlal” suçu ile yargılanmıştır. Anayasa’yı ihlal etmek suçunu teşkil eden durumlar; Cumhuriyet Halk Partisi’nin mallarına el konulması, Kırşehir’in Nevşehir’e bağlı ilçe haline getirilmesi, yargıçların mesleki teminatını kaybederek mahkemelerin bağımsızlığının zedelenmesi, seçme ve seçilme haklarının sınırlandırılması, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun partilerin lehine ve aleyhinde bir tutumla vatandaşa eşit şekilde uygulanmamış olması, Tahkikat Komisyonunun kurulması ve Anayasa dışında kararlar alınması olarak belirlenmiştir (Yüksek Adalet Divanı Kararları, 2007). Mithat Perin, Yüksek Adalet Divanı’nda Anayasa’yı ihlal ve gayrimeşru servet iktisap davalarından yargılanmıştır. 6-7 Eylül davasında ise tanık olarak mahkemede dinlenmiştir. Yargılamalar boyunca Perin’in savunmasını avukatları Ferruh Dereli, Enver Yakupoğlu ve Hüsamettin Cindoruk yapmıştır (Gürsoy Naskali, 2011). Perin’in iç tüzüğe oy vermesi, Kemal Özçoban ve arkadaşları tarafından düzenlenen “Basın Suçlarının Affı Hakkındaki Önergeyi” imzalaması, 9 Kasım 1957 tarihinde grupta:

“... biz bir yandan muhalefet mensupları ile uğraşırken bir yandan da onların tertiplerine alet olan vazifeli kimselerle mücadele etmek vaziyetinde kalmış bulunmaktayız. Şimdi böyle bir hava içerisinde 1957 seçimlerini Demokrat Parti sadece muhalefete karşı değil bütün bir ihanet manzumesine karşı kazanmış olduk... şayet bu kanunlar bu adamların şerrinden memleketi korumaya kâfi değilse bize yeni teklifler getirsinler” sözlerini söylemesi mahkeme sürecini etkilemiştir. 7 Haziran 1958’de şiddet tedbirleri alınmasını içeren 149 imzalı taktirde imzası bulunmaktadır. İmzası bulunan bu taktir, 10 Haziran 1958’de grupta kabul edildiği için yargılanmıştır (Yüksek Adalet Divanı Kararları, 2007).

Anayasayı ihlal suçundan yargılanan Mithat Perin, 16 Mayıs 1961’de yapılan beşinci oturum ikinci celsede ilk defa hâkim karşısına çıkmıştır. Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol, 27 Nisan 1960’da kabul edilen Tahkikat Komisyonu’nun kurulması (Cumhuriyet, 28 Nisan 1960) için Meclis’te yapılan müzakerelere katılma durumunu sormuştur. Mithat Perin, bu müzakerelere İstanbul’da olması nedeniyle katılmadığını belirtmiştir (Gürsoy Naskali, 2011).

Yassıada duruşmalarında ikinci defa Yüksek Adalet Divanı’nda Mithat Perin’e 22 Mayıs 1961 tarihli celsede “90’lar Takriri” sorulmuştur. 90’lar takriri, 24 Mayıs 1960 tarihinde Giresun Milletvekili Dr. Ali Naci Duyduk’un Demokrat Parti Meclis Grubu’nu toplantıya çağırarak amacıyla öncü olduğu bir takrirdir. Bu takriri, 90 milletvekili imzalamıştır (Perin, 2011). Mithat Perin, İstanbul’da olması nedeniyle bu toplantıya katılmamış olsa da Muğla Milletvekili Sadi Pekin, Genel Kurul’da yaşanan gelişmeleri kendisine detaylıca anlatmıştır. Mithat Perin anlatılanları 26 Mayıs 1960’da eski harfler ile not almıştır. Başkan Salim Başol, duruşmada eski harflerle yazılı olan kâğıdın kendisine ait olup olmadığını sorgulamaktadır (Gürsoy Naskali, 2011).

Yazının kendisine ait olduğunu kabul eden Mithat Perin, yazıyı yazmasıyla ilgili olarak gelişmeleri anlatmıştır. İstanbul’dan ayrılamadığı için toplantıya bizzat katılamadığını, ancak toplantıdaki vekil arkadaşı Sadi Pekin’i merakla beklediğini belirtmiştir. Sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Çünkü Grupta bazı hadiseler olmuştu, buna dair malumat almak istiyordum. O gün öğleden sonra Ankara’dan döndüğünü yazıhanesinden bildirdiler. Kırklareli Mebusu Dünder Tekand ve Avukat Feyyaz Tekand’la beraber yazıhanesine gittik. Bize bu yazının içerisinde yazılmış olan hadiseleri nakletti. Takriben 6-6.30’da eve döndüğüm zaman Grupta cereyan etmiş olan bu tarihi hadiselerin esas noktalarını tespit etmeyi muvafık buldum ve el yazısı ile yazmış bulunmaktayım” (Gürsoy Naskali, 2011, s. 552-553).

Yüksek Adalet Divanı’nda iç tüzüğe oy vermekle suçlanan İstanbul Milletvekili Mithat Perin, 9 Haziran 1961 tarihli ifadesinde milletvekili seçildiği zaman DP’nin oy kaybı olmasının Meclis’te gergin bir hava oluşturduğunu belirtmektedir. Milletvekili olduktan sonra basına hizmetlerini şöyle örneklendirmektedir:

“Teşrii vazifemi ifa ederken mesleğime hizmet yolunda davranışlarım oldu. 1958’in ilk aylarında Halk Partisi Milletvekillerinden Nusret Safa Coşkun’un “Umumi Af” ve Kemal Sarıbrahimoğlu’nun “Basın Suçlarının Affı” kanun teklifleri DP grubunda görüşülürken, tekliflerin lehine konuşarak kabulünü istedim. Bu, DP Grubunda her zaman görülen ahvalden

değildir. Maalesef, Grup teklifleri reddetti. Maddi bir vakıa olarak arz ediyorum; kürsüden indikten sonra, İzzet Akçal: “Basın suçlarının affına taraftar olduğumu, fakat umumi bir affın düşünülmemesi icap ettiğini” söyleyince, kendisine “Bunun umumi bir af içerisinde daha kolay olabileceğini söyledim. Bir müddet sonra ben de bir af tasarısı verdim” (BCA, 10.9.0.043.129/15-19).

31 Aralık 1958 tarihinde hükümetin basının hürriyetini kısıtlayıcı yeni tedbirler alacağı söylentilerine karşılık Meclis’e bir takrir verilmiştir. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, gazeteci olan milletvekillerine hitaben bir beyanname yayınlamıştır. Bunun üzerine Mithat Perin, 31 Aralık 1958’de ses getiren bir basın toplantısı yapmıştır. Toplantıda beyan ettiği görüşlerinden sorgusu sırasında alıntılar okumuştur:

“Gazeteciler Cemiyeti’nin gerek basın suçlarının affı teklifini imzalama ve gerekse basın kanununun şiddetlendirilmesini önlemeye matuf davet çok yerindedir. Kimsenin basına daha şiddetli tahditler koymak arzusunda olacağına inanmıyorum. Muhterem Adliye Vekilinin Adliye Vekaleti bütçesi sırasında ifade ettikleri gibi hürriyetlerin müdafası Demokrat Parti’nin doğuş sebebidir. Türkiye’de matbuat rejiminin bir hayli sıkıntılı günler geçirdiği hakikatini cesaretle ifade etmek lazımdır. Basının hürriyetleri hüsnüistimal etmesine imkân verilmesi nasıl şart ise, bu hürriyetlerin suistimalini de önleyecek tedbirlerin mevcut olması şartların başında gelir. Bu sebepledir ki, Basın Kanunu’nu yeniden ele almak ve yaşadığımız iddiasında bulunduğumuz demokratik rejiminin her bakımdan bir derdi olması elzemdir” (İstanbul Ekspres, 31.12.1958)

Mithat Perin, bir gazeteci olarak basın özgürlüğünü savunmuştur. DP’den milletvekili olmasına rağmen basına karşı uygulanan baskıyı eleştirdiği yazıları mahkemede delil olarak sunmaktan kaçınmamıştır. İspat hakkına taraftar olduğuna dair olan yazılar da mahkemeye sunulan deliller arasındadır (BCA, 10.9.0.043.129/15-19). Sorgunun devamında 1959 yılında meydana gelen Londra uçak kazasının, siyasi havayı yumuşattığını belirtmiştir. Mithat Perin’in bu süreçle ilgili ifadesinde:

“1959 Uçak kazasından bir müddet sonra, liderler arası bir barışa yaklaşıma ihtiyaç vardı ve hava müsaitti. Nitekim bir bahar havası eser gibi oldu. Fakat maalesef kısa sürdü. Nisan-Mayıs ayları siyasi fırtınanın koptuğu aylardır. Uşak-Topkapı hadiseleri üzerine 24 Mayıs 1959 tarihli “Türkiye Ekspres” (sahibi bulunduğum) gazetesinde: “Liderlerin Anlaşması Milletçe Beklenen Huzuru İade Eder.”, “Kavga; Kin ve İğbirar Getirir!”, “İtidalde Millet İçin Hayır Var!” diyorum ve liderleri anlaşmaya davet ediyorum. Bu yazı bitaraf vatandaşlar üzerinde tesir etti ve düşüncelerde makes buldu” (BCA, 10.9.0.043.129/15-19)

Mahkeme Başkanı S. Başol, bu açıklamalardan sonra Mithat Perin'e Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla ilgili çıkan son kanunu sormuştur. Perin'in cevabı şu şekilde olmuştur:

“Selahiyet Kanununa rey vermedim. Mecliste bulunmadığıma dair belgeyi avukatım takdim edecekti (BCA, 10.9.0.043.129/21). Bulunsaydım da rey vermezdim, zira basını tahdit eden hükümler ihtiva ediyordu. Fakat o zaman Anayasaya aykırı olduğu kanaatine sahip değildim” (BCA, 10.9.0.043.129/15-19). İfadesine devam eden M. Perin:

“Muhterem Başkanım, şurasını ifade etmek mecburiyetindeyim ki, biz grup olarak biraz evvel burada bir arkadaşımın söylediğine ilaveten ne Ali Fuat Başgil'in Ankara'ya çağırılıp kendisinin mütalaasının alındığından ne de Sayın Cemal Gürsel'in Başvekile yazmış olduğu mektuptan asla haberdar edilmiş değiliz. Demokrat Parti grubunu 25 Mayıs günü yapılan toplantıya sevk eden, daha doğrusu o toplantıyı hızlandıran sebeplerin başında 21 Mayıs günü Ankara Harp Okulu'nun yapmış olduğu yürüyüş olmuştur. Binaenaleyh biz hadiselerden daha evvel haberdar edilmiş bulunsa idik, zannediyorum ki, bir netice almak bakımından grupta yapılmış olan bütün çalışmaların bir araya getirilmesi daha kolay ve çabuk olacaktı” (Gürsoy Naskali, 2011, s. 1453).

Mithat Perin'in “90'lar Takriri” başlıklı yazısı ile ilgili olarak Baha Akşit sorgusu sırasında bu yazının ihtilalden sonra yazıldığını iddia etmiştir (Gürsoy Naskali, 2011). Bu iddiaya karşılık Perin tarafından şu sözler ifade edilmiştir:

“Mithat Perin, 1 Haziran'da tevkif edilmiştir, yani bu notları sonradan yazmıştır gibi bir ifade kullanıldı. O notların son paragrafının bir cümlesinde yazılı tarihi meydana çıkabilir. Orada diyorum ki, Demokrat Parti milletvekillerinin çok yakın zamanda daha büyük hareketleri beklemesi lazımdır. 27 Mayıs 1960 günü ne Demokrat Parti Meclis Grubu ne mebusları ne de Başvekili bulunmadığına göre o tarihten sonra yazılacak bir yazının bu ifadeyi taşımaması lazım geldiğini arz ederim.” Başkan S. Başol, notun gelişmelerden sonra kaleme alınmış olma ihtimalini düşünse de ifadelerden notun ihtilalden önce yazılmış olduğunu belirtmektedir (Gürsoy Naskali, 2011, s. 1454).

Dikta rejimi bahsine gelindiğinde Mithat Perin yazılı ifadesinde:

“Dikta meselesine gelince, arz ettiğim ve vesikalarını verdiğim ve vereceğim maddi vakıalar, nasıl bir fikir serbestliği içinde olduğumu izaha kafidir. Fikri ve kanaat serbestliği bulunduğu yerde ne dikta ne de diktatör bulunur. Farzı muhal böyle bir düşünce, bir veya birkaç kişide var idiyse, bu tarafımdan müşahede edilmemiştir. Kasten hiçbir hareketim olmadı,

kasıtlı kimselere hiçbir zaman alet olmadım” diyerek kendini savunmuştur (BCA, 10.9.0.043.129/19).

Başkan, gayrimeşru iktisaplar konusunu da Mithat Perin’e sorarken kendisi “*Gayri meşru iktisaplara dair dosyası divanınızdadır, böyle bir iktisabım bulunmadığına dair karar vereceğinizden eminim*” şeklinde ifade etmiştir (BCA, 10.9.0.043.129/19).

Başsavcı Egesel, Mithat Perin’in milletvekili olduktan sonra kürsüdeki “*Topyekûn muhalefet bir hıyanet manzumesidir*” sözünü hatırlatarak hala aynı düşüncede olup olmadığını sormuştur. Perin, “*Sözlerimin başında da arz ettiğim gibi Meclise girdiğimiz ilk günlerde bazı tereddütler geçirdim. Seçimden hemen bir hafta sonra olan bu konuşmamı o tereddütlerin içinde yapılmış olduğunu kabul etmenizi rica ederim*” (Gürsoy Naskali, 2011, s. 1455) sözleriyle sonlandırmıştır.

Mithat Perin’in avukatları Enver Yakupoğlu ve Hüsametdin Cindoruk 7 Ağustos 1961’de yazılı müdafaalarını ekleriyle birlikte Yüksek Adalet Divanı’na teslim etmiştir. Başkan Salim Başol, kendisine söz verdiğinde:

“Muhterem Başkanım; muhterem üyeler, yapılmış olan müşterek müdafaalara ve müdafilerimin şahsıma ait müdafaalarına ekleyecek bir şeyim yok. Mebusluk vazifemi yaparken daima memlekete hizmet ve bunun karşılığında bir şey beklemek hissi hareketlerime hâkim olmuştur. Kusursuz olduğumu iddia etmiyorum, kusurum varsa, bunlar bir kasta makrun olmamıştır. Masum bir insanım, vicdan huzuru içinde kararınıza intizar ediyorum” (Gürsoy Naskali, 2011, s. 3296-3297) diyerek Yüksek Adalet Divanı karşısında kendisini savunmuştur.

6. Karar ve Sonrası

Yassıada’da 14 Ekim 1960 tarihinde başlayan davalar, 15 Eylül 1961’de kararların açıklanmasıyla son bulmuştur. Bu süreç zarfında Yassıada’da 19 davaya bakılmıştır. Davalardan 17’si Anayasayı İhlal davası ile birleştirilmiştir (Çolak, 2021).

Kararların okunacağı 15 Eylül gününü Mithat Perin anılarında şöyle anlatmaktadır:

“15 Eylül 1961 Cuma sabahı çok erken saatte, hepimiz kıl pıranga giyinmiş, sanki noksanımız sadece oymuş gibi, özel olarak adaya getirilip görevlendirilmiş usta kolacıların ütiledikleri gömleklerimiz, pırıl pırıl boyalı ayakkabılarımız, terzinin elinden yeni çıkmış ütülü elbiselerimiz, sinekkaydı tıraşlı yüzlerimizle, o her zaman toplandığımız yokuşta içtima etmiştik. Merasim elbiselerini giyinmiş her rütbeden subay ve erlerin çevrelediği bu sıraya girmiş insanlar, 16 ay kadar önce devleti, hükümeti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin çoğunluğunu temsil ediyordu” (Perin, Yassıada Faciası, 1990, s. 16).

Yüksek Adalet Divanı, Mithat Perin hakkında: “*Anayasayı ihlal suçundan 146/3 ve 173’üncü maddeler hükmünce 5 sene ağır hapsine ve amme hizmetlerinden müebbeden memnuiyetlerine, 1 sene 8 ay İstanbul’da Umumi Emniyet nezareti altında bulundurulmasına, 182 lira 50 kuruş maktu harcın alınmasına*” karar vermiştir (Yüksek Adalet divanı Kararları, 2007, s. 376).

19 Eylül 1961 Salı günü mahkumlar Yassıada’dan sevk edilmeye başlamıştır. Müebbet hapis cezası alan 43 mahkûm İmralı’ya, 297 mahkûm Kayseri’ye ve 120 mahkûm Adana cezaevine gönderildi (Milliyet, 20.09.1961). Mithat Perin, Kayseri Cezaevi’ne nakli sırasındaki hislerini; “*19 Eylül 1961 Salı sabahı saat 5.15’te ayrılıyorduk Ada’dan. Ardımızda on altı aylık bir ıstırap devresi ve üç ölü bırakarak! Gün uzaklardan ışıırken bize umut getirmiyordu. Yeni ızdıraplara, başka türlü zorluklara, hayal kırıklıklarına doğruydu yolumuz*” (Perin Yassıada Faciası, 1990, s. 256) sözleriyle dile getirmektedir. Kayseri Cezaevi, Yassıada’dan çok farklı bir dönemi yansıtmaktadır. Burada tutuklu bulunan DP’lilere karşı daha ılımlı bir hava esmektedir. Yassıada’dan sonra Kayseri Cezaevi’nde mahkumlara gösterilen nezaket Mithat Perin tarafından anlatılmaktadır:

“*Kayseri Bölge Cezaevi Türkiye’nin en modern cezaevlerinden biriydi. Uçak alanına yakın, açıklıkta inşa olunmuş, geniş bir sahayı kaplıyor. İki katlı kargir bir bina. Önünde tel örgülerle çevrili bakımlı bir bahçesi var. Bahçenin kapısından girilip de binanın önünde durulunca geniş taşlarla kaplı bir yere indiriyorlardı mahkumları. Yine herkes ismen, daha doğrusu her çift ismen iniyor taşlığın ortasında bekleyen infaz savcısının nezaretinde ser gardiyanlar kelepçeleri söküyorlar ve yakalardaki kimlik kartlarını kelepçeler ile birlikte görevli subaylara teslim ediyorlardı. O anda beklenmedik bir şey oluyordu. Yassıada sakinlerinin on altı aydan beri hiç duymadıkları bir söz işitiliyordu. “Bu taraftan buyurun beyefendi!.. Beyefendi bu taraftan buyrun!..”* (Perin, Yassıada ve İnfazların İç Yüzü, 1970, s. 405-406).

Mahkumların karşılaştıkları bu muamelede Cezaevi Müdürünün etkisi çok büyüktür. Müdür, mahkumlar Kayseri’ye gelmeden önce bütün personelini tembihleyerek siyasi nedenlerle tutuklu bulunan bu insanların iyi muamele görmelerini istemiştir (Perin, Yassıada ve İnfazların İç Yüzü, 1970). Demokrat Partililerin tutukluluk durumları devam ederken ülkede yeni bir anayasal düzen kurulması için çalışmalar başlamıştır. 9 Temmuz 1961 tarihinde ülkede yapılan referandum ile 1961 Anayasası kabul edilmiştir (Vatan, 10.07.1961). Anayasanın kabulüyle seçim hazırlıkları başlamış ve 15 Ekim 1961’de genel seçimler yapılmıştır (Cumhuriyet, 15.10.1961). Seçim sonuçlarına göre CHP tek başına lider olamamış, Adalet

Partisi ile ortak bir yönetim kurulmuştur (Tuğluoğlu, 2020). Adalet Partisi, seçim propagandası yaparken DP tabanını hedef almıştır. Partiyi DP'nin devamı olarak nitelmiş ve parti programını örnek almıştır. Böylece seçimlerde halktan önemli bir destek sağlamayı başarmıştır. Bu durum af kanunun yasalaşabilmesi için AP'nin mecliste yaptığı çalışmaları açıklar niteliktedir (Çavdar, 2019). Af Kanunu'nun çıkmasıyla ilgili meclisteki görüşmeler sırasında Kayseri Cezaevi'nde gergin bir hava hakimdir. Demokrat Partililer, Adalet Partisi'ne baskı yaparak af kanunun meclisten geçmesine çalışmışlardır. Dönemin siyasi koşullarının gerginliği nedeniyle Mithat Perin kendisine bir çıkış yolu aramaktadır. İstanbul'daki bir cezaevine nakil talebinde bulunmaya hazırlanan Perin, konuyu AP kurucularından ve Bursa milletvekili olan ağabeyi Cevdet Perin ile paylaşmıştır. Abisinden desteği alan Mithat Perin infaz savcısından Adalet Bakanıyla görüşmeyi talep etmiştir. Dönemin Adalet Bakanı Sahir Kurutluoğlu, büyük ağabey hukukçu Cevat Perin'in yakın arkadaşıdır. Yapılan telefon görüşmesinde geçen konuşmada Adalet Bakanı S. Kurutluoğlu:

“Şimdi Başbakan İnönü'yle konuyu görüştüm. Sen ve daha başka arkadaşlarından talep gelirse onları da kendi yörelerindeki cezaevlerine nakledebilirim, yalnız talep sahiplerinin bir dilekçeyle infaz savcısına başvurması gerekiyor.” Diyerek talebe olumlu bir dönüş yapmıştır. Mithat Perin'in; *“Gideceğimiz cezaevindeki yaşam koşulları buradaki gibi olacak mı?”* sorusuna S. Kurutluoğlu; *“Elbette, dikkatim ve ilgim sizlerin üzerinde olacak, şimdi en kısa zamanda sizinle gelebilecek arkadaşlarının listesini bana bildir”* Cevabıyla Kayseri'den İstanbul'a gidişin ilk adımı atılmıştır (Perin, 2011, s.225-227). 7 Temmuz 1962'de İstanbul Toptaşı Cezaevi'ne gitmek için Kayseri'den sekiz kişilik bir grup yola çıkmıştır (Perin, 2011). 8 Temmuz'da Toptaşı'daki koşullarına yerleşmişlerdir (Perin, 2011). Kayseri'den ilk grubun naklinin gerçekleşmesiyle birlikte kendi ilindeki cezaevine gitmek isteyenlerin sayısı artmıştır. Ülkenin birçok yerine yeni nakiller yapılmıştır. Bu nakillerin yapıldığı sıralarda Ankara'da afila ilgili yasa meclis gündemine girmiştir (Perin, 2011). Tutuklu bulunan Demokrat Partililerin beklediği af yasası *“Anayasayı İhlal Suçundan Yüksek Adalet Divanınca Mahkûm Edilenlerin Cezalarının Kısmen Affı Hakkındaki Kanun”* 16 Ekim 1962'de kabul edilmiş (Cumhuriyet,17.10.1962) ve 18 Ekim 1962'de Resmi Gazete yayınlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 18.10.1962). Aynı gün tahliyeler yapılmaya başlanmıştır (Cumhuriyet, 18.10.1962). Mithat Perin'in, cezaevindeki son gününde arkadaşlarıyla vedalaşırken birbirlerini sık sık arama sözü verenlere karşı söylediği sözler dikkat çekicidir: *“Yanlış anlamayın; ben sizleri uzun bir süre aramayacağım ve sizden ricam siz de beni uzun bir süre aramayın. Sizlerle kesintisiz beraber olduğum süre kadar çocuklarımla olamadım. Hasret gidermek için ve yeni*

bir hayat kurmak için zamana ihtiyacımız var. Yanlış anlamayın hepimizi çok seviyorum” (Perin, 2011, s. 237).

Mithat Perin, aftan sonra sosyal hayatına ve “Yeniden başla deseniz yine gazeteci olurum. Onurlu yapıldığı sürece fevkalade bir meslek.” dediği gazeteciliğe geri dönmüştür. 1963 yılında NATO Yayınlarını yapmış, 1964 yılının sonlarında ise haftalık olarak yayınlanan Durum Dergisi’ni çıkarmıştır. 1969 yılında Son Havadis Gazetesi’nde, 1971 yılında Dünya Gazetesi’nde genel yayın müdürlükleri yapmıştır (Perin, 2011, s. 305). 1969’da Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Üyesi olmuştur. 1975 yılında AA’nın Yönetim Kurulu Başkanı olmuştur. 1975-1978 yılları arasında Türk Hava Yolları’nda İdare Meclisi Üyeliği ve başkan vekilliği yapmıştır.

Emekli olduktan sonra 1978’de Tercüman Gazetesi’nde danışmanlık görevinde bulunmuştur (Arslan, 2014, s. 535). 1984-1998 yılları arasında ise Hürriyet Gazetesi’nin danışmanlığını yapmıştır (Perin, 2011, s. 305). Mesleğinde önemli bir değer olarak görülmüş ve 1988 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen “Burhan Felek Hizmet Ödülünü” kazanmıştır (Burhan Felek ödülleri, 2024).

Sonuç

Mithat Perin, mesleği süresince farklı yayın kurumlarında görev almış, Türk basınına katkı sağlamış bir gazetecedir. Yakın dönem Türk tarihine tanıklık etmiş biri olarak gazetelerdeki yazılarında siyasi fikirlerine de yer vermiştir. İyi bir eğitim alması, İngilizce ve Fransızca biliyor olması yurtdışı basınını da takip etmesini sağlamıştır. Yaptığı haberler nedeniyle hakkında 36 kez tutuklama kararı çıkmıştır. Demokrat Parti döneminde, parti üyesi olmasına rağmen mesleğinin icrasına alınan tedbirleri eleştirmekten çekinmemiştir. Basın hürriyetini her zaman savunan Perin, yayın hayatı engellenmeye çalışılan yayıncıları desteklemiştir. Günümüzde tanınan birçok gazetecinin yetişmesinde etkili olan Mithat Perin, Yassıada’da yargılandıktan sonra aktif olarak siyasetten uzak durmuştur. Milletvekilliği yaptığı dönem ile ilgili “*Milletvekilliğini hiç üstüme giyemedim. Gereği gibi yapamadım. Gazeteciliği yapınca milletvekilliğini yapamıyorsunuz.*” özeleştirisini yapmıştır. Yassıada’dan sonra yayın hayatına devam etmiş, gazetelerde görev almaya ve dergi çıkarmaya başlamıştır. Zamanla gözlerinden rahatsızlanması Mithat Perin’i mesleğinden uzaklaştırmıştır. Mesleğine adanmış bir ömürle 1998 yılında kanser hastalığına yakalanan Perin, 1 Ocak 2001 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir. Cenazesi aile mezarlığı bulunan Zincirlikuyu’ya defnedilmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

BCA, 10.9.0.043.129/Anayasayı İhlal Davası: Mithat Perin'in Savunması Dosyası.

Resmi Yayınlar

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:2, Birleşim:34, 5 Şubat 1958.

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:3, Birleşim:50, 24 Mart 1958.

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:2, Birleşim:44, 23 Şubat 1958.

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:2, Birleşim:46, 25 Şubat 1958.

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:2, Birleşim:47, 26 Şubat 1958.

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:2, Birleşim:48, 27 Şubat 1958.

TBMM Tutanak Dergisi, XI. Dönem, Cilt:7, Birleşim:47, 27 Şubat 1959.

(30 Mayıs 1960). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:10515.

(14 Haziran 1960). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:10525.

(18 Haziran 1960). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı:10529.

(18 Ekim 1962). *T.C. Resmi Gazete*, Sayı: 11235.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

İstanbul Ekspres

Milliyet

Ulus

Vatan

Kitaplar

Ağaoğlu, S. (1971). *Marmara'da Bir Ada*. Baha Matbaası.

Akıncı, A & Usta, S. (2015). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan İç Faktörlerin Analizi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik araştırmalar Dergisi*, 17 (29), 41-52.

- Akıncı, A. & Usta, S. (2016). Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 275-288.
- Akıncı, T. (2021). *Demokrat Parti 1946-1960*. Remzi Kitabevi.
- Arslan, Z. (2014). *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)*. (C.3).TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Atabay, M. (2015). *Partiler, Seçimler, İktidarlar ve Müdahalelerle Türk Demokrasi Tarihi*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Çavdar, T. (2019). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi 1950’den Günümüze*. İmge Kitabevi.
- Çolak, F. (2021). Demokrat Parti’nin İlk Kadın Milletvekili: Hatice Nazlı Tıbar (1913-1971). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 36 (1), 53-90.
- Çolak, F. (2021). Yassıada’da Bir Sadrazam Torunu: Perihan Arıburun. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8 (3), 799-830.
- Demirci, A. & Düvenci, Yusuf Rıza. (2018). *Bir Mücadele Gazetesi! Demokrat İzmir*. YKY.
- Erer, T. (1965). *Yassıada ve Sonrası*. Yeni Matbaa.
- Eroğlu, C. (2013). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Yordam Kitap.
- Gülen, N. (2005). *Anılarımda 27 Mayıs ve Yassıada*. Kastaş Yayınevi.
- Güryay, T. (1971). *Bir İktidar Yargılanıyor*. Cem Yayınevi.
- Karataş, M. (2022). Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinin İç ve Dış Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 11 (32), 303-323.
- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi*. Timaş Yayınları.
- Mustafayev, S. (Mayıs 2021). Çok Partili Hayata İlk Adım: Millî Kalkınma Partisi ve Nuri Demirağ. *Tarihçi*, 1 (2), 187-208.
- Naskali Gürsoy, E. (2011). *Yassıada Zabıtları-V Anayasa Davası*. (C. 1-2-3). Kitabevi Yayınları.
- Perin, M. (1970). *Yassıada ve İnfazların İç Yüzü*. M. Çevik Matbaası.
- Perin, M. (1990). *Yassıada Faciası, 27 Mayıs Darbesinden İdamlara Kadar İşkence altında Ezilenlerin Dramı*. (C.1). Dem Yayınları.
- Perin, M. (2011). *Zindana Tıkılan İktidar, 27 Mayıs ve Yassıada Günleri*. Doğan Kitap.
- Tuğluoğlu, F. (2020). 22 Şubat 1962 Darbe Girişimine Giden Süreçte Siyasi Af ve Toplumsal Huzur Tartışmaları. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16 (31), 329-353.

Tunaya, T. Z. (1995). *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952*. Arba Yayınları.

Uyar, H. (2011). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. Boyut Matbaacılık.

Ülman, H. (2013). *Kadınlar Koğuşu Yasısında*, Sinemis Yayın.

Yüksek Adalet Divanı Kararları. (2007). Kabalcı Yayınları.

Mithat Perin, 2024, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mithat-perin-1917-2001>

Mithat Perin’in XI. Dönem TBMM Hal, Tercümesi;<https://cdn.tbmm.gov.tr/>

Mithat Perin’in XI. Dönem TBMM Seçim, Mazbatası;<https://cdn.tbmm.gov.tr/Tbmm>

Burhan Felek Ödüller, 2024, <https://www.tgc.org.tr/oduller/burhan-felek-odulleri.htm>